

Күрастырушыдан

Шәмшіге айт, Тағы бір тандандырсын.

Жандандырсын жүректі, жандандырсын!

Мәңгілік махаббатым айта жүрер,

Мәңгілік өлмейтуғын ән қалдырсын.

Мұқағали

Қазақ вальсінің күдіреті, белгілі композитор, Мемлекеттік Өнүранның музыкасын жазған Шәмші Калдаяковтың туганына 80 жыл толуына орай Оңтүстік Қазақстан облыстық көзі көрмейтін және әлсіз көретін азаматтарға арналған арнайы кітап-ханасы «**Қазақ әнінің патшасы**» атты библиография-лық көрсеткіш дайындады.

Көрсеткіш қазақ және орыс тілдерінде күрастырылған.

Библиографиялык корсеткіш кұрылымы:

- Шәмші Калдаяковтын өмірі;

- Ұлы сазгер Шәмші Калдаяков туралы ел зиялыларынын ыстык ықыластары мен лебіздері;

- Шәмші агага арналган өлендер;

- Ш. Калдаяков туралы өдебиеттер және мерзімдік басылымдардан алынган макалалар тізімі;

- Пайдаланылган кұжаттар.

Корсеткіш кітапхана мамандарына, филиал кітап-ханашыларына, мұгалімдерге, студенттерге, оқушылар-ға және өнер сүйер қауымға арналган.

Шәмші Калдаяков

(1930-1992ж.ж.)

Шәмші 1930 жылы тамыз айының 15 жұлдызында қазіргі Отырар ауданы «Сарыкол» елді мекенінің, дариыдан «Сарыкол» қоліне қуяр сағасында омірге келген.

Әкесі Қалдаяқ Кіші жұлздің Жағалбайлы ұрпақ-тарынан еді. Шешесі Сақыпжамал созактық торелер (Шәді торе) ұрпақтары еді.

Шығармашылықпен 20 жасынан бастап айналысқан Шәмші Қалдаяқов 1956-62 жылдары Алматы консер-ваториясында оқыды. 40 жылда композитор 300-ге жуық музыка жазған екен. Озінің қайталанбас қолтанбасымен қазақ халқының ән онерін бір белеске қотерді. Батыс вальсін қазақ табиғатымен үйлестіріп, ұлттық тол онер қатарына қосты.

Шәмшіні – Шәмші еткен халқы, қазақ жұрты. Қазақ әнінің қадірін білетін, қазақ онерінің, созінің, поэзия-сының қадірін білетін қарапайым халық Шәмшіні ту

қылып ұстады. Сол қуш берді Шәмшіге, сосын Шәмші-ні онерін қолдайтын, оның онерімен айналысқан онер-

паздардың да ең бір сүйетіні осы елдің қолдауы болды.

Тула бойы онерге тұнған ұлы композитор XX ғасыр-дың қиындығын аз қорған жоқ. Асау арманын қамшылап, барлық пендешілікті жөніп, бүгінгі XXI ға-сырға қазақ музыкасының классигі болып енді. Арамыздан кеткеніне қоп жыл болса да, оның әндері уақыт озған сайын жанғырып, жасара береді.

Шәмші әндері қазақтың ұлттық өнерінен бастау алғандықтан сахнада айтылып жүр және қазақ халқы тірі тұрғанда айтыла бермек. Оған дәлел – ұлы сазгерге қазақ халқының сенбес ықыласы. Оған дәлел – 1991 жылдың өзінде, сазгердің көзі тірісінде түсірілген «Жылдарым менің, жырларым менің» деректі фильмі және 2002 жылы жарық көрген «Шәмші ғұмыр» атты естеліктер мен мақалалар жинағы. Оған дәлел – 1992 жылдан бері Шәмші Калдаяков атындағы халықаралық ән байқауының дәстүрге айналуы. Бәрін бірдей тізіп шығу мүмкін емес, әрине.

Шәмші әнінің бойды билер күдіреті неде? Сөз жоқ, ең бірінші, әуен мен мәтінінің өзара кияласып, қабысып тұруында. Бірден бойды кернеп, Абай айтқандай „көңілге түрлі ой салар,, оның сазды әуеніне жетер не бар?! Әндерінің мәтіндері қарапайым. Қазіргі кейбір әндердің мәтініндей әсем сөздердің жиынтығы емес, бірақ жүрек сезімін қалай жеткізеді десеңізші!

Шәмшінің әндері мәңгілік шырқала берсін! „ **Менің Қазақстанымға**,, рухымыз көтеріліп, „ **Қайықта**,,
демалып, ,,
Бақыт күшағында,,
көңіліміз көнші берсін! Қазақтың қыздары
„ **Бәрінен де сен сұлу**,,
ата-ның,
„**Ақ бантиктен**,,
ажырамай,
„ **Арыс жағасында**,,
гүл теріп жүре берсе екен дейміз.

Шәмші отбасымен. Жары Жәмила, ұлдары: Әбілқасым мен Мұхтар.

Ұлы сазгер Шәмші Калдаяков туралы ел зиялыларының ыстық ықыластары мен лебіздері

□□□□

«Аэропортқа жиналған елде есеп жоқ. Қышқартары гүлге толған сан мыңдаған үнділер толқындай тербеліп, қазақ әнін қалықтата салғанда олар түгел қазақ боп кеткендей көрінді.

Мен үшін бұдан асқан сый, бұдан асқан қуаныш жоқ еді. Дәл осындай рухани ләззатты бұрын-соңды сезінген емеспін.

Казак әні Үндістан аспанында шырқалған тұста үш рет: «Тәубе! Тәубе! Тәубе!» дедім.

Алматыға келгеннен кейін мен Шәмшіні іздестіре бастадым. Ол өз алдына бір әңгіме ».

Дінмұхамед Қонаев

□□□□

Казак өнерін білгісі келетіндер Кастеевтің сурет-терін, Калдаяковтың әндерін зерттеулері керек.

Габит Мүсірепов

□□□□

Тегі, Шәмшінін тула бойы, бүкіл болмысы әнге тұнып тұрғандай болып көрінетін. Оның әндері вальс түрінде жазылғанымен, ұлттық нәрін сақтап, халық

өуендерімен үндесіп жатқандықтан тындаушыны бірден баурап алып кете беретін.

□□□□

Шәмші Калдаяков асқан дарын иесі еді. Оның бауырмалдығы, шектен тыс қарапайымдылығы, биязы-лығы, барға қанағат ететін тоқмейілділігі оны өзгелерден биік етіп көрсететін.

Өзбекәлі Жәнібеков

□□□□

Бүкіл ісі казак жұртына Шәмші Калдаяков деген атпен мәшһүр болып, халқына әннен өсем мүсін күйган тамаша талант иесі. Онын дәстүрге айналган фестивалі-нін туган жеріне, Отырарга оралуы занды да тарихи жагдай.

Мүхтар Әлиев

□□□□

Менін өмірімде екі Мүхтар болды. Бірі - әкемдей болган ұлы жазушы Мүхтар Әуезовте, екіншісі –үлкен акын, айтулы тұлға, менін інім Мүхтар Шаханов.

Ал Шәмші Калдаяков - ән падишасы, ол бір казакка емес, бүкіл адамзатка ән салдырган аса талант иесі.

Шынгыс Айтматов

□□□□

Шәмшінін кеудесінен күмбірлеп тұрған әнін әуеле-тіп шырқаған сайын жайлауда жүргендей жаркын әсер-ге болендім.

Роза Бағланова

□□□□

Шәмші тау бұлағындай таза әуенімен ән – жырға сусаған халқының мейірін кандырды.

Бибігүл Төлегенова

□□□□

Шәмші... казак эстрадасында жанаша тыныс, жылы леп әкелген теңдесі жоқ талант...

Казакта Шәмші біреу- ак, ол кайта тумайды. Шәмшінін әндері ХХ гасырдагы казак эстрадасынын паспорты.

Сара Тыныштыгүлова

□□□□

Шәмші – исі казактын, кала берді, түркі түкымдас-тын рухани, туын кокке котерген тумысы текті түлга! Ол олгенді сыйлаганга - әруак, онерді сыйлаганга – онеге, елді сыйлаганга – рух!

Исрайыл Сапарбаев

Кос дарын. Шәмші өз әндерінің орындаушысы, өнер майталманы Роза Бағлановамен бірге.

Шәмші аганы еске алу

Өнін қалды жүрегімде танба боп,

Сол танбамен оянайын таңда көп.

Биіктерден естілсе асыл өнін,

Тыңдай қалар жүрегім жанған от боп.

Өнін қалды «Арыстын жағасында»,

«Ақ бантигін» қыздардын санасында.

«Менін казакстаным» - әнұраным,

Шырқалады бейбіт ел, аспанында.

Шәмші аға, жұлдыз болып жанған аға,

Өн жаздың гашықтарды тамсандыра.

Өзін мәңгі жасайсын халқынменен,

Ошпейтуғын өмірлік өнін барда.

Ем қормеген жүрекке шипа болған,

Асыл өнін сыр мен жырға толған.

Жан дүниемді тебірентіп елжіретер,

Асыл мұран заман мен қайта туган.

Арман куып онер жолын іздегем,

Шабыттанам әндерімен күнде мен.

Халык ұлын –ғасыр бізге сыйлаган,

Үрпакпыз үлгі алатын біз озіннен.

Шәмші аға, Отырардын ерке туган ұланы,

Шарыктаган «Акмандайлын», «Ақсүнқарын» жыр әні

Аспанында калыктар халқымыздын кыраны,

«Арайлым, Ак Келесім», «Жігіттердін» тымары.

Өнін калды жүректе бүлкілдеген,

Ашпай кеттін көп сырды озінменен.

Камшынын сабындай боп қысқа гүмыр,

Алып кетті озінді ерте бізден.

Ербек Бакиев.

Шәмші рухына

Қыз болып, қылымсып таныскам жоқ,

Жігіт боп стакан да кагыскам жок.

Сенімен жакын едім, біліс ем деп,

Атагын шыккан кезде жабыскам жок!

«Туганнан кам сүт емдік, піскен емес,

Күнөміз таудан үлкөн, кішкене емес,

Тагы да сонша күнө косса дагы,

Төнірім кешем десе, ештене емес!»

Дегенсін «күнә» аты баска кезде,

Бүгінде жүрек – түтін, акша – козде!

Сен айтқан вят бұл күн жарнама боп,

Козінді вяттады баспасозде!

Кімге айтам жүректегі базынамды,

Омірдің кобі кетіп, азы калды.

Бірінін ел есінде калганы жок,

Жалдап пен маскүнемдер кажы барды!

Байлықтай ауа жетпей кайрандагы

Кай талант тірісінде жайрандады?!

Күнәсіз әулием деп табынайын,

Онердін олмейтугын Пайгамбары!

Ханбибі Есенкаракызы.

ШӘМІЛ-АУ!

ШӘМШІ КАЙДА? ШӘМШІ КАЙДА?

...Сол күндер гой –жүректің

ансаганы,

Соган шолдеп, айызын тамсанады.

Окініш пе білмеймін, қуаныш па,

Оз-өзінен жүрегім ән салады.

Өнсіз өмір ме, кансымай ма,

Өзегінді ортеп дерт, жаншымай ма.

Махаббатка арнап бір ән шығарсын,

Шәміл-ау!

Шәмші кайда?

Шәмші кайда?

Шәмшіге айт,

Тагы да бір тандандырсын,

Жандандырсын жүректі,

жандандырсын!

Мәнгі олмес Махаббатым айта жүрер!

Мәнгілік олмейтуғын ән қалдырсын!

Мұкағали Мақатаев.

Байтақ елім, бай елім, Менін Казакстаным!

– деп мактанар еді Шәкен.

Ш. Калдаяков туралы ЖБШ әдебиеттер

85.319(5Каз)ОК Калдаяков, Ш.

К 25 Бакыт кышагында [Мәтін]: әндері-

нін толық жинагы / Ш. Калдаяков.-

Алматы: Онер,2006.-96 бет.

85.31(5Каз)ОК Калдаяков, Ш.

К 25 Бакыт кышагында [Мәтін] / Ш. Кал-

даяков.-Алматы: Онер, 2006. - 168 бет.

85.94(5Каз)Каз-ОК Калдаяков, Ш.

К 25 Менін Казакстаным [Мәтін]:

әндер жинагы / Ш. Калдаяков.-

Алматы: Онер,1981. - 171 бет.

85.319(5Каз)ОК Калдаяков, Ш.

К 25 О, гитара! Сыган серенадас

[Мәтін] : әндер жинагы / Ш. Кал-

даяков; кураст. О. Спанов.-Алматы

ЖШС Әуен, 2000. – 64 бет.

85.31(5Каз)ОК Мәнгілік олмайтұғын ән калдыр

М 36 ган [Мәтін]: Шәмші Калдаяков тура-

лы естеліктер.-Алматы: «Білім» баспа

сы, 2007.-296 бет.

85.3(5Каз)ОК Шәмшігүмыр [Мәтін] / Жинакты
дайындаган А.Акылбек.-Алматы

Ш 34

Нұрлы әлем, 2002.-240б.

85.94(5Каз)ОК Шәмшінін әндері [Мәтін] : тандама-

Ш 34 лы әндер / Құраст. К. Байділдаулы.-

Алматы: Кітап,2009.-56б.

85.94(5Каз) Шәмшінін әндері [Мәтін] / Құраст.

Ш 34 Б.Хабдина.- Алматы : Онер, 1993.-64 бет.

85.314(5Каз) ОК Шәмші әндері [Мәтін]: әндер жинагы

Ш 34 Т. Байтасов.- Шымкент: Алтын алка,

2007.-96 бет.

85.9(5Каз)ОК Шәмші:Шәмші Калдаяковтын әндері

Ш 34 және акындыгы туралы кітап [Мәтін]

/ Құраст.К.Әмір-Бек.- Алматы: Нак-нак,

2002.-280 бет.

Ш. Калдаяков туралы үндендірілген әдебиеттер

85.319(5Каз) Калдаяков, Ш.

К 25 Композитор Шәмші Калдаяковтын

әндері [Мәтін] / Ш. Калдаяков.-Алма-

ты, 2003.-1мфк.

85.314(5Каз)ОК Калдаяков, Ш.

К 25 Шәмшінін әндері [Мәтін] / Ш. Кал-

даяков.-1мфк.

Мерзімдік басылымдарда

жарияланган Ш. Калдаяков туралы мақалалар тізімі

Өлкожа, Р.

Шәмшіге сыр [Мәтін] / Р. Өлкожа // Ак жол Казак-стан.-2004.-№32.-Б.12.

Бәкір, К.

Шәмшінін сазгер шәкірті [Мәтін] / К. Бәкір //Замана .-2004.-31 мамыр.-Б. 7.

Дәуіт, О.

Онтустікте шык түскенде Шәмші байқауы баста-лады [Мәтін] / О.Дәуіт // Түркістан.-2004.-14 қазан.-Б.8.

Мәңгілікпен астасқан ән-гүмыр [Мәтін] // Жас алаш.-2004.-14 тамыз.-Б.3.

Молдабек, Ш.

Шәмші байқауы жана есімдерді анықтады [Мәтін]

/ Ш. Молдабек // Казакстан заман.-2004.-№42.-Б.14.

Ордабеков, С.

Феномен [Мәтін]/С.Ордабеков//Егемен Казакстан .-2004.-12 караша.-Б.8.

Рустемов, М.

Ел еркесі – Шәмші [Мәтін] / М.Рустемов // Ортен.-2004.-№35,36,37,38,39.-Б.7.

Рустемов, М.

Тектінің таяғы [Мәтін] / М.Рустемов //Оңтүстік Қазақстан.-2004.-№51.-Б.4.

Баяндин, К.

Өн канатында [Мәтін] / К. Баяндин // Жұлдыз.-2005.-№5.-Б.74.

Күсайынов, Ө.

Мені де іздейтіндер бар екен ғой [Мәтін] / Ө. Күсайынов // Ак жол Қазақстан.-2005.-28
қантар.-Б.10.

Рустемов, М.

Ел еркесі – Шәмші [Мәтін] / М.Рустемов // Ортен.-2005.-№3.-Б.7.

Түржан, С.

Оз агам [Мәтін] / С. Түржан // Түркістан.-2005.-

29 желтоқсан.-Б.6.

Сазгер Шәмші Калдаяков туралы үзін сыр.

Айтбайұлы, О.

Абай – соз кудіреті болса, Шәмші саз кудіреті [Мәтін] / О. Айтбайұлы // Жас казак үні.-2006.-№37.-Б.3.

Ахметов, Т.

«Шәмші Калдаяков.Сонгы жеті ай» [Мәтін] / Т. Ах-

метов // Егемен Казакстан.-2006.-31 мамыр.-Б.13.

Әліп, Ә.

Касиет конган Калдаяковтар [Мәтін] / Ә. Әліп

// Шымкент келбеті.-2006.-22 кыркүйек.-Б.4.

Өн падишасынын әлемі [Мәтін] // Жас казак үні.-2006.-№37.-Б.5-7.

Бак кетсен, бакыл бол, Шәмші! [Мәтін] // Жалын.-2006.-№9.-Б.54-58.

Кыдырбек, Г.

Шәмші әндері – мәнгілік! [Мәтін] / Г. Кыдырбек

// Шымкент келбеті.-2006.-8 кыркүйек.-Б.8.

Майлыбаева, А.

Өн-гүмыр [Мәтін] / А. Майлыбаева // Оңтүстік Казак-стан.-2006.- 24 тамыз.-Б.1,3.

Нүсіпжан, Н.

Шәмшінін әні [Мәтін] / Н.Нүсіпжан // Егемен Казак-стан.-2006.- 20 қыркүйек.-Б.4.

Түржан, С.

Шәмшімен болған бір апта [Мәтін] / С.Түржан

// Оңтүстік Казакстан.-2006.- 26 тамыз.-Б.4.

Алтаева, Ү.

Вальспен тербелген жасыл қала [Мәтін] / Ү. Алтаева // Оңтүстік Казакстан.-2007.- №145.-Б.2.

Айдар Ниязовпен сұхбат

«Менін Казакстаным» Шәмші фестивалі.

Барболлы, Ө.

Шәмшінін әсем әндері – ай [Мәтін] / Ө. Барболлы

// Шымкент газеті.-2007.-1 ақпан.-Б.12.

Белгібай, Ө.

«Сыган кызы» - мұнлы әні, «Дүнген кызы арма-ны»... («Сыган серенадасы»...) [Мәтін] / Ө. Белгібай

// Оңтүстік Казакстан.-2007.- 27 ақпан.-Б.4.

Дәулетбайлы, С.

Үлықтай білсек, канекей [Мәтін] / С.Дәулетбайұлы

// Донгеленген дүние.-2007.- №44.-Б.2.

Шәмші туралы.

Жанысбай, М.

Шәмшінін әндері кол бетінде шырқалды [Мәтін]

/ М. Жанысбай // Айгак.-2007.- №38.-Б.10.

Қазақ әнінін патшасы [Мәтін] // Үлагат.-2007.- №1.-Б.1.

Калдаяков – таусылмайтын казына... [Мәтін]

// Оңтүстік Қазақстан.-2007.- 22 қыркүйек.-Б.2-3.

Оміров, Е.

Қазақ рухының шыны [Мәтін] / Е.Оміров // Айгак.-2007.- 24 қаңтар.-Б.14.

Рыскелдиева, С.

Сағынтады Шәмші ағанын олкесі [Мәтін]: олен

/ С. Рыскелдиева // Айгак.-2007.- №32.-Б.10.

Сопбекова, Т.

«Қолдегі» керемет кеш [Мәтін] / Т. Сопбекова

// Шымкент келбеті.-2007.- 28 қыркүйек.-Б.6.

Шырайлы Шымкентте Шәмшінін шығармалары шырқалды.

Тайжан, Б.

Бар казакты әнімен тамсандырган Шәмші Калдаяков [Мәтін] / Б. Тайжан // Егемен Казакстан.-2007.- 26 қыр-қүйек.-Б.3.

Алтаева, Ү.

Шәмшінін аманаты [Мәтін] / Ү. Алтаева // Оңтүстік Казакстан.-2008.- 14 тамыз.-Б.6.

Аханбайқызы, А.

Шәмшінін моторы [Мәтін] / А. Аханбайқызы // Ай-кын.-2008.- №17.-Б.25.

Әділханов, Н.

«Оралды әнұран боп Калдаяков» [Мәтін] / Н. Әділ-ханов // Оңтүстік Казакстан.-2008.- 2 казан.-Б.3.

Шәмші фестивалі.

Өтенов, М.

Шәмшімен кездесулерім [Мәтін] / М. Өтенов // Ата-лар сөзі. - 2008.- №5.-Б.6.

Бодаубай, Б.

Бәрін Мәскеу шешетін заман еді [Мәтін] / Б. Бодау-

бай // Егемен Казакстан.-2008.- 30 шілде.-Б.8-9.

Жабатаев, К.

Вальстін королі [Метін] / К. Жабатаев // Болашак.-2008.- №29.-Б.7.

Жабатаев, К.

Вальстін королі [Метін] / К. Жабатаев // Болашак.-2008.- №30.-Б.7.

Жабатаев, К.

Вальстін королі [Метін] / К. Жабатаев // Болашак.-2008.- №31.-Б.7.

Жанкабыл, Е.

Шәмшінін әуелгі концерті немесе «Анама» әні қалай туды? [Мәтін] / Е. Жанкабыл // Дала.-2008.- №3.-Б.30-31.

Елтайұлы, К.

Мерейтой Манкенттен басталып еді... [Мәтін]

/ К. Елтайұлы // Оңтүстік Қазақстан.-2008.- №32.-Б.6.

Калыбекова, Ә.

Дүние бүгін ән салып тұр ғой Шәмші деп! [Мәтін]: олен / Ә. Калыбекова // Донгеленген дүние.-2008.- №31.-Б.1.

Майлыбаева, А.

Композитор Калдыбек Курманәлі: «Шәмші жобасын бизнес биігіне жеткізгім келеді»
[Мәтін] / А. Майлы-баева // Оңтүстік Қазақстан.-2008.- 16 ақпан.-Б.8-9.

Мырзаханұлы, Т.

Сол бір кездесу [Мәтін] / Т.Мырзаханұлы // Айгак.-2008.- №37.-Б.7.

Шәмші аганы еске алу.

Сәкенұлы, З.

Жаксымен аз гана кун болсан жолдас [Мәтін]

/ З. Сәкенұлы // Айгак.-2008.- №33.-Б.9.

Шәмші туралы бір үзік сыр.

Сәкенұлы, З.

Шәмшімен откен күндер [Мәтін] / З. Сәкенұлы

// Оңтүстік Казакстан.-2008.- 11 қазан.-Б.12.

Шапиян, М.

Шәмші Калдаяков [Мәтін] / М. Шапиян // Жұл-дыздар отбасы.-2008.- №23.-Б.21-25.

Жанәбіл, С.

Шәмші [Мәтін] / С. Жанәбіл // Оңтүстік Казакстан.-2009.- № 121-122.-Б.8.

Ниязов, А.

Өнгүмыр [Мәтін] / А.Ниязов // Оңтүстік Казакстан.-2009.- № 139.-Б.6.

Нұрлыбайқызы, Ү.

Шәмші дүниеге келген күн [Мәтін] / Ү. Нұрлыбайқызы // Айгак.-2009.- № 32.-Б.9.

Рүстемов, М.

Шәмшінің шыны[Мәтін] / М. Рүстемов // Оңтүстік Казакстан.-2009.- № 31-32.-Б.6.

Тұрғынов, Е.

Ол оте карапайым адам еді [Мәтін] / Е.Тұрғынов

// Жалын.-2009.- № 8.-Б.79-80.